

JEAN-PAUL SARTRE

MÚR

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Edícia _____ knižnica
svetových
autorov _____ zv. 9.

JEAN-PAUL SARTRE

MÚR

VYDAVATEĽSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Copyright © Editions Gallimard, Paris, 1939

Cover design © Dušan Babjak

Translation © Ružena Jamrichová

Slovak edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol.

s r. o., Bratislava

e-mail: vsss@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

S FINANČNOU PODPOROU
MINISTERSTVA KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATELOV
spol. s r. o.

Z francúzskeho originálu Jean-Paul Sartre: Le mur, ktorý vydalo
vydavateľstvo Gallimard, Paris 1939, preložila Ružena Jamrichová,
doslov napísal Dr. Jozef Felix

Zodpovedná redaktorka Anna Šikulová

Obálka Dušan Babjak

Sadzba a tlač ETERNA Press

Vydanie druhé, vo Vydavateľstve Spolku slovenských spisovateľov prvé

Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-366-2

Olge Kozakiewiczovej

MÚR

Nahnali nás do veľkej bielej sály, zažmurkal som, svetlo mi rezalo oči. Potom som uvidel stôl, za ním sedeli štyria civili a nazerali do papierov. Ostatných väzňov nahnali dozadu, museli sme k nim prejsť celou miestnosťou. Zazrel som medzi nimi niekoľkých známych, ostatní boli asi cudzinci. Predo mnou stáli dvaja blondíni s guľatými lebkami; ponášali sa na seba; tuším Francúzi. Menší si neprestajne poťahoval nohavice, asi z nervozity.

Trvalo to temer tri hodiny, bol som celkom otupený, v hlave som mal prázdno; ale v dobre vykúrenej miestnosti bolo predsa len znesiteľnejšie: dvadsaťštyri hodín nás totiž drglovala zima. Dozorcovia predvádzali väzňov rad-radom k stolu. Štyria civili sa ich spýtali na meno, zamestnanie. Obyčajne ani ďalej nezašli – prípadne ešte položili nemastnú-neslanú otázku, ako: „Zúčastnil si sa na sabotáži munície?“ Alebo: „Kde si bol deviateho ráno a čo si robil?“ Odpovede ani nepočúvali, aspoň tak sa zdalo; chvíľu mlčali s pohľadom upretým rovno pred seba a potom začali písať. Toma sa spýtali, či je pravda, že slúžil v Interbrigáde – nemohol zapierať, doklady mu našli

v kabáte. Juana sa nič nespýtali, ale keď povedal meno, dlho-dlho písali.

„To môj brat José je anarchista,“ vrel Juan. „Istotne viete, že už tu nie je. Ja nie som v nijakej strane, nikdy som sa do politiky nemiešal.“

Neodpovedali mu. Juan ešte dodal:

„Nič som neurobil. Nechcem to odskákať za iných.“

Pery sa mu triasli. Dozorca mu naznačil, aby čušal, a odviedol ho.

Prišiel rad na mňa.

„Voláte sa Pablo Ibbieta?“

Prisvedčil som.

Civil nazrel do papierov a spýtal sa ma:

„Kde je Roman Gris?“

„Neviem.“

„Skrývali ste ho u seba, od šiesteho do devätnásteho?“

„Nie.“

Chvíľku písali a dozorcovia ma odviedli. Na chodbe čakali Tom a Juan medzi dvoma dozorcami. Vykročili sme.

Tom sa spýtal jedného:

„Tak ako?“

„Čo?“ povedal dozorca.

„Bol to výsluch alebo súd?“

„Súd,“ odvetil dozorca.

„A čo s nami spravია?“

Dozorca stroho odpovedal:

„Rozsudok vám oznámia v celách.“

Naša cela pôvodne bola nemocničnou pivnicou. Bola tam hrozná zima, prievan, ťahalo zo všetkých strán. Celú noc nám drkotali zuby a ani cez deň to nebolo lepšie. Predošlých päť dní som prežil v žalári na arcibiskupstve, v akejsi stredovekej hladomorni. Bolo tam veľa väzňov a málo miesta, natlačili ich, kde sa dalo. Nebanoval som za svojou kobkou, nebolo tam zima, no bol som sám; a po čase má človek toho dost. V pivnici som mal spoločnosť. Juan síce vôbec nehovoril – bál

sa, a potom, bol primladý, aby mal čo povedať. Ale Tom bol výrečný a vedel dobre po španielsky.

V pivnici bola lavica a štyri slamníky. Keď nás ta dovedli, sadli sme si a v tichosti sme čakali. Po chvíľke sa ozval Tom:

„Sme nahratí...“

„I ja si myslím,“ povedal som, „ale chlapcovi hádam nič neurobia.“

„Nemajú proti nemu nijaké dôkazy,“ povedal Tom. „Ibaže má brata revolucionára.“

Pozrel som na Juana. Akoby ani nepočul. Tom pokračoval:

„Vieš, čo robia v Zaragoze? Odsúdenci si musia políhať na cestu a prejdú po nich nákladnými autami. Jeden Maročan, čo stade odišiel, nám to rozprával. Vraj aby ušetrili muníciu.“

„Ale neušetria benzín,“ nadhodil som.

Zlostil som sa na Toma, takéto reči neboli namieste.

„A po ceste sa prechádzajú dôstojníci,“ pokračoval, „ruky vo vreckách, cigareta v ústach, a sledujú. Myslíš, že všetkých tých chlapov hneď na flaku usmrtia? Čerta starého. Nechajú ich revať. Zавše aj hodinu. Maročan vravel, že prvý raz sa div nepovracal.“

„Nemyslím, že by to tu urobili. Iba ak by naozaj nemali dost munície.“

Svetlo sem vchádzalo štyrmi okienkami a okrúhlym otvorom vľavo v povale, kadiaľ presvitalo nebo. Okrúhlou dierou, zvyčajne zakrytou príklopom, nasýpali do pivnice uhlie. Rovno pod dierou bola hĺba uhoľného prachu; mali ním vykurovať nemocnicu, ale na začiatku vojny evakuovali pacientov a uhlie tam ležalo bez úžitku, niekedy naň aj napršalo, lebo zabudli spustiť príklop.

Tomovi sa rozklepotali zuby.

„Doparoma, zase sa trasiem,“ povedal, „už je to tu.“

Vstal a začal cvičiť. Pri každom pohybe sa mu na bielych zarastených prsiach rozhaľovala košeľa. Lahol si na chrbát, zdvihol nohy a robil „nožnice“: videl som, ako sa mu myká veľký zadok. Bol urastený, ale mal priveľa sadla. Prišlo mi na um, že

gulka z pušky či hrot bajonetu by vnikol do tejto kopy mäkkého mäsa ako do hrudy masla. Keby bol chudý, iste by mi to neprišlo na myseľ.

Nebolo mi nijako mimoriadne zima, no necítil som si už plec ani ruky. Kedy-tedy sa mi zazdalo, že mi niečo chýba, a tak som hľadal kabát okolo seba, no potom som si spomenul, že mi ho nevrátili. Bolo to dosť trápne. Vzali nám šatstvo, dali ho svojim vojakom a nám nechali iba košele a plátenné nohavice, aké nosili pacienti v najhorúcejšom lete. Po chvíli sa Tom zdvihol a zadychčaný si prisadol ku mne.

„Zohrial si sa?“

„Dofrasa, ale som sa zadychčal.“

Okolo ôsmej večer prišiel veliteľ s dvoma falangistami. V ruke mal papier. Spýtal sa dozorca:

„Ako sa volajú tí traja?“

„Steinbock, Ibbieta a Mirbal,“ povedal dozorca.

Veliteľ si založil cviker a nazrel do zoznamu.

„Steinbock... Steinbock... Tu je. Ste odsúdený na smrť. Zajtra ráno vás zastrelia.“

Nazrel do papiera ešte raz:

„Aj tých dvoch,“ dodal.

„To nie je možné,“ povedal Juan. „Mňa nie.“

Veliteľ na neho začudovane pozrel.

„Ako sa voláte?“

„Juan Mirbal,“ odvetil.

„Aj vaše meno je tu,“ povedal veliteľ, „odsúdený na smrť.“

„Nič som neurobil,“ povedal Juan.

Veliteľ pokrčil plecami a obrátil sa k Tomovi a ku mne.

„Vy ste Baskovia?“

„Nikto tu nie je Bask.“

Akoby ho to bolo rozčúlilo.

„Povedali mi, že sú tu traja Baskovia. Nebudem strácať čas a kdesi ich zháňať. Samozrejme, nechcete kňaza.“

Neodpovedali sme. Ozval sa:

„Hneď k vám príde belgický lekár. Je poverený ostať s vami celú noc.“

Zasalutoval a odišiel.

„Čo som ti vravel,“ povedal Tom. „Už sme v tom.“

„Hej,“ prikývol som, „s chlapcom to vyzerá bledo.“

Povedal som to, aby som bol spravodlivý, ale nemal som chlapca rád. Mal jemnú tvár a strach i utrpenie mu ju na nepoznanie zohavili, úplne rozmazali črty. Pred tromi dňami to bolo ešte len dieťa; ale teraz bol z neho úplný ostarok, a keby ho aj prepustili, asi by nikdy neomladol. Pravda, patrilo by sa ho ľutovať, no súciť sa mi bridí, chlapec sa mi skôr hnusil.

Nevravel už nič, iba celkom zosinel: tvár aj ruky mal sivasté. Sadol si a vypleštenými očami hľadel do zeme. Dobráčisko Tom ho chcel chytiť za ruku, ale chlapec sa mu s úškľabkom prudko vytrhol.

„Nechaj ho,“ povedal som šeptom, „dobre vidíš, že má slzy na krajíčku.“

Tom s ľútosťou poslúchol: rád by bol chlapca utešoval; aj by ho to trochu zabavilo a nemyslel by na seba. Ale mňa to zlostilo. Ešte nikdy som neuvažoval o smrti, nemal som na to príležitosť, no teraz je to tu a chtiac-nechtiac som musel myslieť iba na ňu.

Tom sa mi prihovoral.

„Odbachol si dakolkých?“ spýtal sa ma.

Neodpovedal som. Začal mi vykladať, že od začiatku augusta ich odbachol šiestich; neuvedomoval si dobre situáciu a videl som, že si ju ani nechce uvedomiť. Ani ja som sa ešte celkom nevžil do toho, spytoval som sa v duchu, či to veľmi bolí, myslel som na guľky, predstavoval som si, ako preniknú sťa žeravé krúpy mojim telom. To všetko bol ešte nevyriešený problém; no bol som pokojný: mali sme pred sebou celú noc, stačíme si to vyjasniť. Po chvíľke Tom zmlkol, pozrel som naňho zboku: aj on zosinel, vyzeral žalostne a ja som si povedal: „Už ho to chytá.“ Bolo už skoro tma, kalné svetlo sa cedi-

lo cez oblôčky a hrbu uhlia, z oblohy ostala len tmavá škvrna; dierou v povale som zazrel hviezdu: noc bude jasná, mrazivá.

Dvere sa otvorili, vošli dvaja dozorcovia. A za nimi blondín v belgickej uniforme. Pozdravil sa nám:

„Som lekár,“ povedal. „Poverili ma, aby som vám bol nápomocný v tejto ťažkej situácii.“

Hlas mal príjemný a zdvorilý. Povedal som mu:

„Načo ste prišli?“

„Som vám k dispozícii. Urobím všetko, aby som vám uľahčil tých niekoľko hodín.“

„Prečo ste prišli k nám? Sú tu aj iní.“

„Poslali ma sem,“ odvetil neurčito. „Aha! Radi by ste si zafajčili, pravda?“ dodal náhlivo. „Mám cigarety, ba aj cigary.“

Ponúkol nás anglickými cigaretami a cigarami puros, ale sme odmietli. Pozrel som mu do očí a on prišiel do rozpakov. Povedal som mu:

„Neprišli ste sem zo súcitu. Ostatne, poznám vás. V ten deň, keď ma zaistili, videl som vás s fašistami na kasárenskom dvore.“

Bol by som hovoril ďalej, ale vtom sa stalo niečo prekvapujúce: prestalo ma zaujímať, že je tu. Obyčajne, keď sa do niekoho pustím, nevypustím ho z rúk. A predsa ma prešla chuť rozprávať sa s ním; pokrčil som plecami a odvrátil zrak. O chvíľku som zdvihol hlavu: začudovane ma pozoroval. Dozorcovia si posadali na slamník. Pedro, chudý dlháň, krútil prstami „mlynček“, druhý kedy-tedy potriasol hlavou, aby nezadriemal.

„Chcete svetlo?“ spýtal sa zrazu Pedro lekára. Ten mlčky prikývol; myslím, že bol riadne poleno, ale nebol zlý. Keď som mu pozrel do belasých, studených očí, zazdalo sa mi, že mu chýba predovšetkým fantázia. Pedro vyšiel, vrátil sa s petrolejkou a postavil ju na roh lavice. Slabo blikala, ale predsa lepšie ako nič: včera nás nechali potme. Hodnú chvíľu som sa díval na kruh, ktorý lampa vytvárala na povale. Úplne ma to fascinovalo. Potom som zrazu precitol, svetelný kruh zmi-

zola a zaľahla na mňa ukrutná ťažoba. Nebola to myšlienka na smrť ani strach: bolo to niečo bezmenné. Líca mi horeli a rozbolela ma hlava.

Pozbieral som sa a pozrel som na svojich spoločníkov. Tom si pohrúžil hlavu do dlaní, videl som mu iba tučný biely zátylok. S malým Juanom to bolo omnoho horšie, ústa mal otvorené, nozdry sa mu chveli. Doktor pristúpil k nemu, položil mu ruku na plece, akoby ho chcel upokojiť, ale oči, tie mal stále chladné. Potom som zazrel, ako sa mu ukradomky sklázla dľaň po Juanovom ramene až na zápästie. Juan sa tomu nebránil, bol ľahostajný. Belgičan mu uchopil zápästie tromi prstami, tváriac sa roztržito, ustúpil kúsok a obrátil sa ku mne chrbtom. Naklonil som sa dozadu a uvidel som, ako si vytiahol hodinky a díval sa chvíľku na ne, nepúšťajúc chlapcovi zápästie. Napokon pustil nehybnú ruku, oprel sa o múr a hneď nato, akoby si spomenul na niečo veľmi dôležité, čo si treba zaraz poznačiť, vytiahol notes z vrečka a niečo doň písal. „Hovädó,“ povedal som si zlostne, „nech sa mi len opováži ohmätávať pulz, vrazím mu pästou do tej hnusnej papule.“

Neprišiel ku mne, ale zbadal som, že sa na mňa díva. Zdvihol som hlavu a zahľadel som sa naňho i ja. Prihovoril sa mi nevýrazným hlasom:

„Je tu zima, však?“

Zdalo sa, že mu je chladno; bol až fialový.

„Mne nie,“ odpovedal som mu.

Neprestajne sa na mňa nechápavo díval. Zrazu som pochopil a prešiel som si rukami po tvári: lial sa zo mňa pot. Potil som sa v pivnici, v najväčšej zime, v prievane. Prehrabol som si prstami vlasy zlepené potom; a zároveň som zbadal, že mám vlhkú košeľu, že sa mi lepí na telo; aspoň hodinu sa lial zo mňa pot, a ja som nič necítil. Ale tomu belgickému hovädú to neušlo; videl, ako sa mi po líkach kotúlajú kropaje, a myslel si: to je temer patologický prejav strachu; a cítil sa normálny a hrdý, lebo jemu bolo zima. Už-už som vstával, že mu roztre-

pem papuľu, no len čo som sa pohol, hanba a zlosť ma opustili, ľahostajne som klesol na lavicu.

Iba som si utieral vreckovkou krk, lebo som cítil, že pot mi steká z vlasov na šiju, a bolo to odporné. Ale čoskoro som sa prestal utierať, a aj načo: vreckovka sa už dala priam žmýkať, a ja som sa len potil a potil. Potil sa mi aj zadok, vlhké nohavice sa prilepili o lavicu.

Vtom sa ozval Juan:

„Vy ste doktor?“

„Áno,“ povedal Belgičan.

„Tá bolesť... trvá dlho?“

„Ach! Kedy...? Ale nie,“ vravel Belgičan otcovským tónom, „rýchlo je po všetkom.“

Hovoril, akoby utišoval platiaceho pacienta.

„Ale... vraveli mi... že niekedy musia strieľať aj dva razy...“

„Niekedy,“ prikývol Belgičan. „Stáva sa, že prvá salva nezasiahne nijaký dôležitejší orgán.“

„A potom musia znovu nabiť pušky a znovu namieriť?“

Chvíľu premýšľal a chriplavým hlasom dodal:

„To trvá dlho!“

Strašne sa bál bolesti, ustavične ho to prenasledovalo: nič zvláštne v jeho veku. Ja som na to veľa nemyslel a nepotil som sa zo strachu pred bolesťou.

Vstal som a podišiel som k hŕbe uhoľného prachu. Tom sa strhol a nenávisťne zagánil na mňa – dráždilo ho, že mi vŕzgajú topánky. V duchu som sa spytoval, či aj ja mám takú popolavú tvár. Všimol som si, že aj on sa potí. Obloha bola prekrásna, ani záblesk svetla sa nepredral do tmavého kúta, a len čo som zdvihol hlavu, videl som Veľký voz. Ale nebolo to už také ako kedysi: predvčerom som z kobky na arcibiskupstve videl velikánsky kus neba a každá hodina dňa mi prinášala odlišné spomienky. Ráno, keď bolo nebo žiarivo belasé, priezračné, myslel som na pláže na pobreží Atlantiku; napoludnie som uvidel slnko a spomínal som na bar v Seville, kde som popíjal manzanillu, zajedajúc si k nej očká a olivy; popoludní

bol tieň a ja som si predstavoval hlboký chládok rozprestierajúci sa nad jednou polovicou arény, kým druhá sa trbliece v jasavom slnku: bolo naozaj ťažké vidieť takto celý svet, ako sa zrkadlí na oblohe. Ale teraz som sa mohol pozeráť na nebo, koľko som chcel, nič vo mne nevyvolávalo. A bol som aj radšej. Vrátil som sa k Tomovi, sadol som si k nemu. Prešla hodná chvíľa.

Tom začal ticho rozprávať. Musel stále hovoriť, inak sa mu myšlienky plietli. Asi to patrilo mne, ale na mňa sa nepozeral. Nebodaj sa bál na mňa pozrieť, na takého sivého a spoteného, boli sme si rovní a jeden pre druhého nemilosrdnejší ako zrkadlá. Pozeral na Belgičana, na človeka, čo žil.

„Chápeš to?“ vrazil. „Ja vôbec nie.“

I ja som sa ticho rozhovoril. Hľadel som na Belgičana.

„Čo, o čom to hovoríš?“

„Čaká nás niečo, čo nemôžem pochopiť.“

„Hneď to pochopíš.“

Okolo Toma sa šírila čudná vôňa. Zazdalo sa mi, že som akýsi citlivejší na zápachy ako inokedy. Uškrnul som sa.

„Nie je mi to jasné,“ pokračoval zanovito. „Chcem byť smelý, ale aspoň by som mal vedieť... No, vyvedú nás na dvor. Vojaci sa zoradia pred nami. Koľko ich bude?“

„Neviem. Piati alebo ôsmi. Nie viac.“

„Dobre. Povedzme, že ôsmi. Zavelia im: K lícu zbraň! A uvidím osem pušiek, namierených na mňa. Budem asi ustupovať k múru, budem sa chrptom zapierať do múru zo všetkých síl, a múr nepopustí, ako v zlom sne. To všetko si viem predstaviť. Ach, keby si vedel, ako si to viem živo predstaviť!“

„Hej,“ prisvedčil som mu, „i ja si to predstavujem.“

„Iste to hnusne bolí. Vieš, že cieľia na oči a ústa, aby zohavili tvár?“ dodal zlomyseľne. „Už priam cítim zásahy; už hodinu ma bolí hlava a krk. Nie je to naozajstná bolesť, niečo horšie; to sú bolesti, čo pocítim zajtra ráno. A čo potom?“

Veľmi dobre som vedel, čo chce povedať, ale tváril som sa nechápavo. I ja som pocítoval bolesti v celom tele, ani čo by

som bol samá jazva. Nemohol som sa ich zbaviť, ale usiloval som sa nevšímať si to, nie tak ako on.

„Potom,“ povedal som drsne, „potom otrčíš kopytá.“

Znovu si šomral niečo popod nos a nespúšťal oči z Belgičana. No ten akoby ani nepočúval. Vedel som, po čo sem prišiel. Nezaujímalo ho, čo si myslíme, prišiel pozorovať naše telá, telá zažíva prekonávajúce agóniu.

„Je to ako v zlom sne,“ hovoril Tom. „Chceš na niečo prísť, stále sa ti zdá, že už-už to máš, už to pochopíš, a vtom sa ti to vyklzne, unikne, stratí sa. Vravím si: Potom už nebude nič. Ale neviem pochopiť, čo to značí. Niekedy už na to prichádzam... A potom sa to stratí, znova myslím na bolesti, na guľky, výstrely. Som materialista, prisahám ti, nezošaliem z toho. Ale niečo mi tu nesedí. Vidím svoju mŕtvolu – to nie je ťažké, ale práve ja ju vidím, *vlastnými* očami. Keby sa mi podarilo nahovoriť si... nahovoriť si, že už nič nevidím, nepočujem a že život pôjde ďalej pre iných. Nie som stvorený na takéto myšlienky, Pablo. Ver mi, neraz som prebdel v strehu celú noc, očakával som niečo. Ale toto tu, to je čosi iné, zaskočí nás to z ničoho nič, Pablo, a nestihneme sa na to ani pripraviť.“

„Zapchaj si hubu,“ povedal som mu, „mám ti zavolať spovedníka?“

Neodvetil. Už som zbadal, že rád nadnesene reční a mäkkým hlasom ma oslovuje Pablo. Nebolo mi to ktovieako po chuti; ale vari všetci Íri sú takí. Zazdalo sa mi, že páchne močom. Ak sa mám priznať, nebol mi veľmi sympatický a nevedel som, prečo by mi mal byť sympatickejší len zato, že zomrieme spolu. S niektorými by to bolo celkom iné. Napríklad s Ramonom Grisom. Ale pri Tomovi a Juanovi som sa cítil sám. Ináč, bol som tomu radšej; pri Ramonovi by som možno zmäkol. V tejto chvíli som však bol veľmi tvrdý, a taký som aj chcel zostať.

Aj naďalej omieľal svoje, akoby v roztržitosti. Akiste hovoril len preto, aby nemusel rozmýšľať. A niesol sa od neho pach moču ako od starých chlapov, čo majú chorú prostatu. Prav-

daže som bol s ním zajedno, súhlasil som so všetkým, čo vravel: áno, nie je prirodzené zomrieť. A odkedy som vedel, že umriem, nič sa mi nezdalo prirodzené, ani tá hŕba uhoľného prachu, ani lavica, ani Pedrov odporný ksicht. Ale protivilo sa mi myslieť si to isté ako Tom. A dobre som vedel, že celú noc, azda každých päť minút, budeme myslieť súčasne na to isté, súčasne sa budeme potiť a triasť. Pozrel som naňho zbohu a prvý raz sa mi zdal akýsi čudný – na tvári mal znamenie smrti. Zranilo to moju hrdosť. Štyriadvadsať hodín som prežil vedľa Toma, počúval som ho, rozprával som sa s ním a vedel som, že nemáme nič spoločné. A odrazu sme sa ponášali na seba ako dvojčatá iba preto, že sme mali spolu skapať. Tom ma chytil za ruku, nepozrúc na mňa.

„Pablo, spytujem sa... spytujem sa sám seba, či z človeka nazaj nič nezostane.“

Vyslobodil som si ruku a povedal som mu:

„Ty prasa, pozri si pod nohy.“

Pod nohami mal veľkú kaluž, kvapkalo mu z nohavíc.

„Čo je to?“ povedal vyľakane.

„Pomočil si sa,“ povedal som.

„To nie je pravda,“ zvolal nasrdene, „nepomočil, nič necítim.“

Belgičan k nám podišiel. Spýtal sa s predstieranou starostlivosťou:

„Nie je vám dobre?“

Tom neodpovedal. Belgičan sa mlčky pozrel na kaluž.

„Neviem, čo to je,“ povedal Tom splašene, „ale nebojím sa. Prisahám vám, že sa nebojím.“

Belgičan neodpovedal. Tom vstal a išiel sa vymociť do kúta. Vrátil sa, zapínajúc si rázporok, sadol si a už ani necekol. Belgičan si niečo zapisoval.

Hľadeli sme naňho všetci traja, pretože bol živý. Mal pohyb živého, starosti živého: triasol sa od zimy v tejto pivnici, ako sa trasú živí; telo mal poslušné a dobre živené. My sme však už necítili svoje telá – určite nie tak ako on. Chcel som si

ohmatať nohavice medzi nohami, ale neodvážil som sa, hľadel som na Belgičana, ktorý stál rozkročený na pevných nohách, ovládal si svaly – a ktorý mohol myslieť na zajtrajšok. Ale my traja, my sme boli len tri bezkrvné tiene, hľadeli sme naňho a cicali sme z neho život ako upíri.

Napokon pristúpil k malému Juanovi. Chcel mu ohmatať krk z profesionálnych pohnútok, alebo to bol nejaký pud milosrdenstva? Ak išlo o milosrdenstvo, bolo to jeden-jediný raz za celú noc. Pohladil chlapca po hlave a krku. Juan sa ani nepohol, nespúšťal z neho oči, ale zrazu ho z ničoho nič zdrapil za ruku a čudne sa na neho pozrel. Držal Belgičanovu ruku v oboch dlaniach, a veru to nebol veselý pohľad na tie sivé klepetá zvierajúce tučnú, sčervenenu ruku. Tušil som, čo príde, aj Tom to vedel, ale Belgičan to pokladal len za vzplanutie a otcovsky sa usmieval. Vzápätí si chlapec priložil tučnú červenú labu k ústam a chcel ju uhryznúť. Belgičan sa mu prudko vytrhol a tackavo zaspätkoval k múru. Na okamih sa na nás zhrozene zadíval, asi konečne pochopil, že nie sme ľudia ako on. Zasmial som sa a jeden dozorca sa strhol. Druhý drielmal, vyvrátené očné bielka sa mu beleli.

Bol som unavený a zároveň podráždený. Nechcel som už myslieť na to, čo príde na svitaní, na smrť. Nemalo to zmysel, boli tam iba slová alebo prázdnota. No len čo som sa pokúšal myslieť na niečo iné, predstavili sa mi hlavne pušiek namierené na mňa. Azda aj dvadsať ráz za sebou som prežil vlastnú popravu; raz sa mi dokonca zazdalo, že je to už naozaj, asi som vtedy na chvíľu zdiemol. Vliekli ma k múru a ja som sa vzpieral, prosil som o milosť. Zrazu som precitol a pozrel na Belgičana: bál som sa, či som nevykrikoval zo sna. Ale ten si pohľadzal fúzy, nič nespozoroval. Keby som bol chcel, iste by som bol na chvíľku zaspal, veď som prebdel štyridsaťosem hodín, bol som na konci so silami. Ale nechcel som stratiť dve hodiny zo života, prišli by po mňa na svitaní, zobudili by ma, kráčal by som za nimi omámený spánkom, a skrepíroval by som, ani jaj by som nepovedal. A to som nechcel, nechcel som

skapat' ako hovädo, chcel som pochopiť. A potom, bál som sa, že sa mi voľačo zlé prisní. Vstal som, chodil som hore-dolu, aby som prišiel na iné myšlienky, myslel som na svoju minulosť. Natískalo sa mi množstvo spomienok bez ladu a skladu. Aj dobrých, aj zlých – aspoň takto som ich kvalifikoval *kedysi*. Boli to tváre a príhody. Videl som pred sebou tvár malého novillera, býk ho nabral na rohy vo Valencii na Ferie, videl som svojho ujca, videl som Ramona Grisa. Pripomínal som si to i ono zo života: ako som bol v dvadsiatom šiestom tri mesiacce bez práce, ako som div neskapaľ od hladu. Spomínal som si na noc, ktorú som strávil v Granade na lavičke: tri dni som nejedol, zúril som, nechcel som zomrieť. Rozosmialo ma to. S akou dychtivosťou som sa hnal za šťastím, za ženskými, za slobodou! A načo?

Chcel som oslobodiť Španielsko, obdivoval som Pi y Mirgalla, dal som sa k anarchistom, rečnil som na verejných schôdzach, všetko som bral veľmi vážne, akoby som bol nesmrteľný.

Vtedy sa mi zdalo, že mám celý život pred sebou, a pomyslel som si: „To je lož!“ Nebol nič hoden ten môj život, lebo sa končil. Spytaval som sa sám seba, ako som sa mohol prechádzať, flirtovať s dievčatami. Nebol by som ani prstom pohl, keby som bol čo len tužil, že takto skončím. Život som mal pred sebou, uzavretý, zaviazaný ako vrece, a jednako všetko, čo v ňom bolo, nie je dovŕšené. Chvíľu som sa pokúšal ohodnotiť ho. Rád by som bol povedal: pekný život. Ale nemohol som o ňom vynášať úsudky, bola to len skica, čas mi prešiel tým, že som vydával zmenky na večnosť, nič som nepochopil. No ani som neľutoval. Za fúrou vecí by som mohol ľutovať, napríklad za chuťou manzanilly alebo kúpaním v lete v malej zátoke neďaleko Cádizu; ale smrť všetkému zobrala čaro.

Belgičanovi odrazu prišlo na um čosi veľkolepé.

„Priatelia,“ povedal, „mohol by som – pravda, ak mi to vojenské vrchnosti dovoľia – odnieť vašim blízkym niekoľko slov od vás, spomienku.“